

INTELLEKTUAALOMANDIVAST ASE KURITEGEVUSE OHUHINNANG 2022

märts 2022

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

EUIPO ja Europoli ühine ohuhinnang on strateegiline aruanne, millega antakse poliitikakujundajatele, praktikutele, ettevõtetele ja üldsusele ajakohast teavet intellektuaalomandivastase kuritegevuse ohu kohta Euroopa Liidus (EL).

Võlts- ja piraatkauba hinnanguline väärtus ELis on kuni 119 miljardit eurot ehk kuni 5,8% impordist¹. Võltskaupade tollis avastamise juhtumite koguarv ELi piiril ja siseturul on alates 2019. aastast vähenenud. 2019. aastal peeti kinni 76 miljonit eset ja 2020. aastal ligikaudu 66 miljonit. COVID-19 kriis mõjutas 2020. aasta arestimistulemusi, sest pandeemia esimestel kuudel vähenes kaubanduse ja piiriüleste kaubavedude maht ning jõustamisasutustel oli tavapärasest kontrollitegevuses lisaraskusi.

Näib, et COVID-19 pandeemia on soodustanud ka kuritegelikku majandustegevust. Intellektuaalomandivastaste kuritegude, näiteks võltskaupade tootmise ja turustamise maht suurenes sel ajal järsult.

Kaupade võltsijad kasutavad kaupade vedamiseks tootmisriigist sihtturgudele sageli keerukaid marsruute. Kuigi võltskaupade hulgivedu ELi on laialdane, on viimastel aastatel palju kasvanud ka kiirveoteenuste, eelkõige pisipakkide kasutamine. See märkimisväärne suurenemine on seotud veebikauplemiskohtade levikuga.

Võltskauba impordi ELis korraldavad kuritegelikud võrgustikud asuvad peamiselt väljaspool ELi, kus toimub ka enamik võltskauba tootmisest. ELi-põhised kuritegelikud võrgustikud vastutavad nende imporditud võltskaupade levitamise eest ja mõnel juhul käitavad nad rajatisi, kus valmistatakse pooltooteid.

Võltspakendite ja pooltoodete importimise hoogustumine ELis viitab selgelt, et ELis asuvad ebaseaduslikud tootmisrajatised. Tootmiskohti on avastatud paljudest liikmesriikidest ja need on näiteks võltsravimeid tootvad laborid, võltsrõivaid ja luksuskaupu märgistavad tehased, ebaseaduslike pestitsiidide ja sigarettide tootmis- ja ümberpakendamisrajatised, tühjade autentsete ja võltsitud alkohoolse joogi pudelite taastäitmise tehased ning salajased tehased, kus taaspakendatakse võltsparfüüme.

Nagu paljudes muudes kuritegevuse liikides, tugineb võltsimine praegu suuresti digivaldkonnale, mille kaudu hangitakse komponente ja kus tarbijatele levitatakse veebiplatvormide, ühismeedia ja kiirsuhtlusteenuste kaudu tooteid (materiaalseid ja mittemateriaalseid).

Kurjategijad kasutavad ebaseaduslike kaupade importimiseks ja transportimiseks võltsdokumente. Seaduslike äristruktuuride, näiteks jaekanalite kuritarvitamine kaupade liikumise toetamiseks ja ebaseadusliku kasumi rahapesuks on võltskaupadega kauplemise lahutamatu osa.

Üha rohkem võltsitakse nii luksusesemeid kui ka paljusid tarbekaupu.

Rõivad, tarvikud ja luksusesemed on edasi ühed kõige populaarsemad võltsitavad tootekategooriad. Selliseid võltsesemeid müüakse ikka väga sageli füüsilistel turgudel ja kauplustes.

Elektronika- ja elektriseadmeid, mobiiltelefone ja nende komponente mõjutavad intellektuaalomandiõiguste rikkumised üha rohkem. Mõnda kõige nõutumast elektroonikatoodetest võidakse võltsida ja reklaamida veebikauplemiskohtades isegi enne seda, kui originaaltooted jõuavad müügile. Võltsijad võivad püüda ära kasutada üha suuremat ülemaailmset pooljuhtkiipide puudust, tuues turule võltsitud pooljuhte, näiteks diode.

Toiduained ja joogid on ühed võltsijate lemmiktooted, mille võltsimisega kaasneb suur oht tarbijatele. Ebaseaduslike toidukaupade, eriti jookide tootmine on üha professionaalsem ja keerukam. On võltsijaid, kelle täielik ärimudel hõlmab kogu tarne- ja turustamisahelat. Kurjategijad võltsivad või muudavad igat liiki toidukaupu ja eksitavad tarbijaid, võltsides toodete märgistust, tootmisprotsesse, märkides neile vale geograafilise päritolu ja/või asendades tooteid.

Võltsitud parfüüme ja kosmeetikatooteid on ELis avastatud nii valmistoodete kui ka tootekomponentidena, millega toodetakse võltsitud lõpptooteid ELis asuvates ebaseaduslikes laborites. Võltsijad toodavad tarbekaupu, näiteks šampoone, hambapastat, kosmeetikatooteid ja pesuaineid. Jätkub võltskauba veebimüügi hoogustumine.

Pestitsiidid hävitavad kahjulikke organisme taimedes või taimedel. Ebaseaduslike pestitsiididega kauplemine on kurjategijate jaoks endiselt väikese riski ja suure kasumiga kuritegevuse liik, mida toetab suur nõudlus ebaseaduslike toodete järele ja leebed karistused kurjategijatele. Selline kaubandus annab kurjategijatele algselt väikeselt investeeringult märkimisväärse kasumi.

Võltsravimid on jätkuvalt enamasti pärit väljastpoolt ELi, kuigi võivad olla toodetud ka ELis asuvates ebaseaduslikes laborites. Võltsravimite turustamine on nihkunud peaaegu täies mahus füüsiliselt turult veebikauplemiskohtadesse, sealhulgas eriplatvormidele, näiteks veebiapteekidesse ja suure kasutusega ühismeediaplatvormidele. Kuritegelike rühmituste võltsitavate ravimite valik on üha suurem. Kurjategijad kasutavad jätkuvalt ära COVID-19 pandeemia tõttu tekkivaid võimalusi.

Piraatlus toimub nüüd peaaegu täielikult veebikuriteona. Tarbijate meediatarbimisharjumused on digisisu puhul liikunud voogedastusteenuste poole, mida pakuvad paljud rakendused ja platvormid. Piraatlusega tegelevad kurjategijad oskavad kasutada parimaid tehnilisi vastumeetmeid. Mõnikord on digitaalsisu piraatlus seotud muu küberkuritegevusega, näiteks kaevekaaperduse või kahjurvara levimisega.

Tubakatooted on ühed kõige sagedamini raporteerivad võltskaubad. Kuritegelikud võrgustikud on suutnud hoida kuritegelikku ärimudelit ning on loonud nüüdisaegsed ja professionaalsed tootmisrajatised sihtturgudele lähemal. Kuigi tubaka tarbimine on ELis viimase mõne aastaga vähenenud, on tarbitud ebaseaduslike tubakatoodete turuosa jätkuvalt suur.

Mänguasju, millega rikutakse intellektuaalomandiõigusi, leitakse ja arestitakse sageli ELis ja ELi sisenemisel. Kurjategijad ei järgi tervishoiu- ja ohutuseeskirju ning ohustavad tõsiselt lapsi. Ametiasutused täheldavad arestimiste arvu suurenemist tavaliselt suurte pühade eel ja ajal.

Intellektuaalomandivastastel kuritegedel on märkimisväärsed majanduslikud tagajärjed nii avalikus kui ka erasektoris. Lisaks võivad võltskaubad raskelt kahjustada tarbijate tervist ja turvalisust, samuti keskkonda.

PEAMISED ARENGUSUUNDUMUSED

- Intellektuaalomandivastased kuriteod ohustavad olulisel määral tarbijate tervist ja turvalisust. Samuti kahjustab see ELi majandust. 2019. aastal imporditi ELi 119 miljardi euro väärtuses võlts- ja piraatkaupu, mis moodustas kuni 5,8% ELi impordist. See on eriti probleemne ajal, mil EL püüab elavdada saavutada majanduste elavnemist pärast pandeemiat.
- Kuigi enamik ELis levitatavatest võltskaupadest toodetakse väljaspool ELi, on viidatud teid, et võltsitud ja ebakvaliteetset kaupa toodetakse üha rohkem ka ELis. Võltsipakendite ja pooltoodete sagedane arestimine ELi sisenemisel viitab selgelt, et ELis on olemas tootmisrajatised, millest osades valmistatakse osaliselt tooteid ja teistes toimub kogu tootmistsükkel.
- COVID-19 pandeemia on pakkunud uusi ärivõimalusi võlts- ja ebakvaliteetse kauba turustamisel. Intellektuaalomandivastastesse kuritegedes osalevad kuritegelikud võrgustikud on suutnud väga hästi kohandada oma ärimudelit, keskendudes muudele toodetele ja muutes turundusstrateegiat.
- Nagu paljudes muudes kuritegevuse liikides, tugineb võltsimine praegu suuresti digivaldkonnale, mille kaudu hangitakse komponente ja kus tarbijatele levitatakse veebiplatvormide, ühismeedia ja kiirsuhtlusteenuste kaudu tooteid (materიაalseid ja mittemateriaalseid). COVID-19 pandeemia on seda probleemi veelgi süvendanud.
- Kuigi ELis toimuva võltsimisäri finantsmõõtme kohta on endiselt vähe teavet, on tõendeid, et võltsijad pesevad kuritegelikku tulu tavapärase ja keerukate skeemide abil, milles kasutatakse tehnilisi võimalusi, kaubanduspõhist rahapesu ja maksuvabu jurisdiktsiooni.

- Arvatakse, et kuritegelikud võrgustikud, mis korraldavad võltskauba importi ELi ja selle turustamist ELis, asuvad väljaspool ELi, kus toimub ka enamik võltsitud kauba tootmisest. ELi-põhised kuritegelikud võrgustikud turustavad imporditud võltskaupu ja mõnel juhul käitavad rajatisi, kus valmistatakse pooltooteid.
- Rõivaid ja aksessuaare reklaamitakse voogedastuse sooduspakkumiste, videote ja sponsorreklaamidega ühismeedias, milles tehakse klientidele petlikke allahindluspakkumisi või pakutakse odavaid kaubamärgitooteid.
- Võltsijad kasutavad ära pooljuhtkiipide ülemaailmseid tarneraskusi. Mobiiltelefonid, nende tarvikud ja komponendid on kaubad, mida väga palju mõjutavad disainilahenduste ja kaubamärgiga seotud intellektuaalomandirikumised.
- Ebaseaduslike toidukaupade, eriti jookide tootmine on üha professionaalsem ja keerukam. On võltsijaid, kelle täielik ärimudel hõlmab kogu tarne- ja turustamisahelat. Kaitstud geograafiliste tähistega seotud rikkumised hõlmavad mitmesuguseid tooteid ja nendest teatatakse jätkuvalt väga palju .
- Parfüümide ja kosmeetikatoodetega seotud intellektuaalomandiõiguste rikkumised hõlmavad tarbekaupade tootmist: peamiselt toodetakse šampoone, hambapastasisid, kosmeetikatooteid ja pesuaineid.
- Ebaseaduslike pestitsiididega kauplemine on kurjategijatele jätkuvalt väikese riski ja suure kasumiga kuritegevuse liik, mida toetab ebaseaduslike toodete suur nõudlus ja kurjategijate leebe karistamine, mille tõttu annab väike investering märkimisväärse kasumi.
- Ebaseaduslikke ravimeid toodetakse nüüd sageli ELis asuvates ebaseaduslikes laborites. Selliseid laboreid on raske leida ja need varustavad mitut levitajat. Suuresti pärinevad need tooted siiski jätkuvalt väljastpoolt ELi.
- Audiovisuaalsisu ebaseaduslikult edastavad veebikohti majutavad serverid kõikjal Euroopas, Aasias ja Lähis-Idas. Piraatlusega tegelevad kurjategijad oskavad kasutada parimaid tehnilisi vastumeetmeid. Mõnikord on digitaalsisu piraatlus seotud muu küberkuritegevusega, näiteks kaevekaaperduse või kahjurvara levitamisega. Piraadid peidavad digijälgi uute tehnoloogiatega ja loovad vaheserveriteenustega vastupidavaid majutusplatvorme. Veebikasutus COVID-19 pandeemia ajal tõi kaasa kvaliteetsete voogedastusseadmete aktiivsema pakkumise ja ebaseadusliku sisu leviku mitmekesisuse.
- Ebaseaduslikus tootmises osalevad kuritegelikud võrgustikud on suutnud hoida kuritegelikku ärimudelit ning on loonud nüüdisaegsed ja professionaalsed tootmisrajatised sihtturgudele lähemal.

INTELLEKTUAALOMANDI VASTASE KURITEGEVUSE MÕJU ELIs

Intellektuaalomandivastane kuritegevus kahjustab majandust, looduskeskkonda ning ELi kodanike tervist ja turvalisust.

Hiljutises EUIPO ja OECD korraldatud uuringus leiti, et 2019. aastal imporditi ELi umbes 119 miljardi euro väärtuses võlts- ja piraatkaupu, mis moodustas kuni 5,8% ELi impordist².

Enamik ettevõtteid, kelle intellektuaalomandiõigusi võltsivad rikuvad, asuvad äärmiselt uuendusliku majandusekeskkonnaga riikides. Peaaegu 39% aastatel 2017–2019 tollis toimunud arestimistest olid seotud toodetega, millega rikuti USA intellektuaalomandiõiguste omanike õigusi, neile järgnesid vahetult ELi õiguste omanikud Prantsusmaal (18%), Saksamaal (16%) ja Itaalias (9,8%)³.

Mitmes valdkonnauuringus on EUIPO hinnanud võltsimise tõttu kaotatud müüginahuks aastatel 2013–2017 enam kui 83 miljardit eurot aastas. Hinnangute kohaselt on kaotatud maksutulu⁴ 15 miljardit eurot ja kaotatud töökohtade arv kokku 671 000.

Intellektuaalomandivastased kuriteod põhjustavad mainekahju toodete seaduslikele tootjatele, kahjustades õiglast tootmist ja moonutades turukonkurentsi. Lisaks piiravad teatud intellektuaalomandivastased kuriteod, näiteks ravimikuriteod, võimalusi teadusuuringuteks ja avaliku sektori uuendustegevuseks⁵.

Intellektuaalomandivastased kuriteod on märkimisväärne oht ELi tarbijate tervisele ja turvalisusele, eriti võltsitud ravimite, toidu ja jookide, kosmeetikatoodete ning elektriliste majapidamistarvete ja mänguasjade puhul. Need tootekategooriad moodustasid enam kui 15% ELi välispiiril konfiskeeritud esemete kogumahust⁶.

Võltsitud ravimid ja sanitaarkaupad võivad raskelt kahjustada tarbijate tervist. Neid toodetakse sageli ebahügieenilistes tingimustes, kvalifitseerimata töötajate poolt ning need võivad sisaldada palju toksilisi koostisosi, valesid toimeaineid ja koguseid või neis puuduvad toimeained üldse. COVID-19 pandeemia on soodustanud teatud ebaseaduslike ja võltsitud ravimite ja sanitaarkaupade⁷ tootmist ja nendega kauplemist ning veelgi süvendanud intellektuaalomandivastaste kuritegude ohtu.

Suur probleem on ka toiduainete ja jookide võltsimine. Võltstooted on enamasti ebakvaliteetsed ja võivad sisaldada ohtlikke aineid. Kurjategijad võltsivad paljusid luksuskaupu ja tavalisi toidukaupu, kui see on neile kasumlik⁸.

Ka võltsitud mänguasjad, elektroonikaseadmed ja sõidukiosad ohustavad tervise ja ohutust. Võltsitud mänguasjad ei läbi seadusega nõutavat ranget ohutuskontrolli ning nende pakendil puuduvad hoiatused või nõuanded. Ebaseaduslikud elektroonikatooted, näiteks teleriboksid, võivad üle kuumeneda ja neis võib tekkida elektririkkeid. Nõuetele mittevastavus, näiteks ebakvaliteetne pistikühendus, võib põhjustada tulekahju

Võltsitud ja ebakvaliteetsed pestitsiidid ohustavad oluliselt ja üha rohkem ELi keskkonnajulgeolekut, sest need tooted võivad tekitada suurt keskkonnasaastet, mis kahjustab põllumajandusmaad, sellel kasvatatavat toitu, õhku ja vett. Kemikaalide⁹, näiteks ebaseaduslike pestitsiidide ja ravimite ebaõige ladustamise ja kõrvaldamisega kaasneb veel ohtusid. Intellektuaalomandivastased kuriteod ohustavad tõsiselt looduskeskkonda, inimeste tervist ja turvalisust ning seaduslikku majandustegevust.

VIITED

(1) EUIPO ja OECD, 2021, „Global Trade in Fakes – A worrying threat, 2021“, avaldatud aadressil <https://www.oecd.org/publications/global-trade-in-fakes-74c81154-en.htm>.

(2) EUIPO ja OECD, 2021, „Global Trade in Fakes – A worrying threat, 2021“, avaldatud aadressil <https://www.oecd.org/publications/global-trade-in-fakes-74c81154-en.htm>.

(3) EUIPO ja OECD, 2021, „Global Trade in Fakes – A worrying threat, 2021“, avaldatud aadressil <https://www.oecd.org/publications/global-trade-in-fakes-74c81154-en.htm>.

(4) EUIPO, 2020, „2020 Status Report on IP Infringement: why IP rights are important, IPR infringement and the fight against counterfeiting and piracy“, avaldatud aadressil <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/web/observatory/status-reports-on-ip-infringement>.

(5) Europol, 2021, „European Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU SOCTA), 2021“, avaldatud aadressil <https://www.europol.europa.eu/socta-report>.

(6) Euroopa Komisjon, 2020, „Report on the EU customs enforcement of intellectual property rights- Results at the EU border, 2019“, avaldatud aadressil https://ec.europa.eu/taxation_customs/intellectual-property-rights-facts-and-figures_en.

(7) Europol, 2021, „European Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU SOCTA), 2021“, avaldatud aadressil <https://www.europol.europa.eu/socta-report>.

(8) INTERPOL – Europol, 2021, „OPSON IX Analysis Report“, avaldatud aadressil <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/operation-opson-ix-%E2%80%93-analysis-report>.

(9) OECD ja EUIPO, 2020, „Trade in counterfeit pharmaceutical products“, avaldatud aadressil <http://www.oecd.org/gov/trade-in-counterfeit-pharmaceutical-products-a7c7e054-en.htm>.

INTELLEKTUAALOMANDIVASTASE KURITEGEVUSE OHUHINNANG 2022